

hol tejboltos, hol menyasszony -, bár az időbeli ugrálások miatt nem könnyű öt különböző szerepeiben felismerni és beazonosítani. Nem minden figura osztható meg, ez jól látszik azon is, hogy a Szűz, a Vőlegény, az Áldozat és a Vizsgálóbíró szerepét játszó színészeknek egyetlen szerepük van. Némelyik alakítás azonban egyoldalú, mint például Nádasi László jóformán csak komikumra épített Ezredese, vagy éppenséggel nehezen körvonalazható, mint Csák Zsolt Vőlegénye, emlékezetes Eszes Fruzsina Menyasszonya és Kiss Attila, főleg a Plébános szerepében.

Forgách András darabja mai magyar dráma (legyen ez terminus technicus), nem adaptáció. Avagy annyira adaptáció, ahogy végső soron minden mű az: mindenkinek vannak elődei, akár vállalja, akár nem vállalja őt/öket. Minden mű *based on* egy másik, sőt sok másik. Forgách András drámájának vállalt elődje García Márquez regénye, ahonnan sok mindent át is vesz: neveket (a színlap „letagadja” a neveket, távolodni, függetlennedni akar a regénytől, és a színlap már az előadás része). szerenlőket.

a történetet és a történet kibontakozásának menetét. A regény a gyilkosság előre bejelentett és meg nem akadályozott voltán töpreng, a dráma és az előadás viszont magát a történetet kívánja visszaállítani. Es éppen ez, a történet feltárulkozása rugaszkodik el a regénytől. A regény *az emlékezetben* fel-alá bók-lászva rakja össze-rekonstruálja a történetet; ebben az emlékezetben bolyong a XX. századi regény, mérföldkövei: Proust, Joyce, Woolf vagy Nabokov. Könnyű a prózának az emlékezetben bolyongania. A dráma - és az előadás - viszont úgy valósítja meg a történet visszaállítását, hogy létrehozza a Vizsgálóbíró-t és általa egy rekonstrukciós helyzetet, amelyben a történet újrajátszható. Van ugyan Vizsgálóbíró a regényben is, azonban csak egyike az emlékezet hordozóinak, csak egy lehetséges emlékezet. Ez a Vizsgálóbíró viszont, ez a zöld zakós, irányítja a játékot, úgy, hogy nem egyszerűen le- vagy újrajátszhatja mint *ismert* történetet, hanem a játék által ő is meg akarja érteni, fejteni a történetet, amely számára is *ismeretlen*. A Vizsgálóbíró

egyszerre lesz a Rendező analógiája, aki irányít, és a Nézőé, aki megfejt. A Rendezőé, aki kódol, a Nézőé, aki dekódol. Hiszen a Vizsgálóbíró maga a *Rendező*, a metafora, és a *rendező*, a tényleges, a színlapra kiírt, azaz Fodor Tamás. Miközben *Néző is*, hiszen ott áll a fal mellett, a többi néző-színésszel együtt, boncolja a történetet, és ugyanúgy nem érti, de meg akarja érteni, mint én, a *néző*. A történetet ő sem kapja készen, hanem a szemem láttára előállítja. Ez az ő titka.

TOMPA ANDREA

Forgách András: A Szűz, a Hullá, a Püspök és a Kések (Stúdió K.)

Díszlet: Szegő György. Jelmez: Németh Ilna. Rendező: Fodor Tamás.

Szereplők: Kiss Attila, Eszes Fruzsina, Homonnai Katalin, Hannus Zoltán, Bogdán Árpád, Csabai Judit, Topor Rita, Nádasi László, Szabó Domokos, Nyitrai Illés, Fodor Tamás, Csák Zsolt.

SPIRÓ GYÖRGY: SZAPPANOPERA

Akiért a csengő szól

Énszerintem korfüggő az, ahogyan egy nem várt csöngetésre reagálunk. Aki fiatal, izgalt örömmel szalad az ajtóhoz, és egyáltalán nincs ellenére a hivatlan látogató. Harminc-negyven fölött már csökken az ember lelkesedése, s nem biztos, hogy eléggé kíváncsi. A még idősebbek esetében pedig - történelmi okokból - egyenesen kitörhet a csengő-frász. Vagy csak a tapasztalati óvatosság, miszerint aki megkeres, az akar valamit.

Mármost akikhez Spiró György legutóbbi *zeitstückjeiben* becsöngetnek - és mint kritikájában Zappe kolléga észrevételezte: valamennyiben becsöngetnek -, azok nem sorolhatók a lelkes ifjak kategóriájába. Mindegyikük abba a helyzetbe kerül - a Kvartett-beli Feleség, a *Honderű* özvegy Annamarija és a *Szappanoperában* szereplő Nő -, hogy beállít hozzá valaki, aki minden szempontból idegen. Más világból, más világnézettel érkezett. Másképp lát, hall, gondolkodik. Mások az értékei és az értéktelenségei. Es akar valamit.

Az összekerülő felek tulajdonképpen birokra kelnek - verbálisan persze. Es bár a feltörő sok rossz tapasztalat, jogos keserűség és minimum maliciózus írói ítélet mögül ez alig látszik ki, végül, végső soron, végeredményben mégsem lesz feltétlenül vesztes a jobbik. Nem válik legyőzhetővé, megalázhatóvá. Spiró ugyanis titkos optimista - kockáztatom meg szeretettel.

A húsba vágó és szívbe markoló *Szappanoperában* a negyvenes doktornőhöz csönget be egy üzletkötő, aki a zsidó kárpótlás ügyében tesz aianlatot. Céee italék ellenében

vállalja, hogy a megbízó nevében igényt jelent be, intézkedik, lebonyolít, s begyűjti a jövőben felmerülő összes lehetséges kárpótlási pénzt, amelyet külföldi bankok vagy cégek, vagy államok a második világháború zsidó áldozatainak és leszármazottainak szánnak. A nőnek két problémája akad a dologgal; egyik nagyobb, mint a másik. Részint elvei vannak, melyekkel ellenkezik az efféle kárpótlás. Részint pedig megdöbben, hogy ezek szerint létezik valami „hivatalos” lista, melyen ismeretlen kritériumok alapján zsidóként meghatározott személyek szerepelnek.

Míg az ügynök próbálkozik, mi lassan képet alkothatunk a doktornő eszményein túl legszemélyesebb valóságáról is. Felmérhetjük, mire jutott az elveivel. Vethetünk egy-egy pillantást nyegle lányára, közönyös fiára és fizikailag-szellemileg tönkrement édesanyjára. Egész, vesztes életére és kétségbeesés táplálta, szigorú, erős belső tartására.

A Nő és a Férfi polémiája egyszerre ideologikus és idealisztikus. Az utóbbin azt értem, hogy tartalmaz olyasmit, ami az életben manapság gyakran fájoan hiányzik az emberek kommunikációjából: érvelést, figyelmet, a másik megértésének szándékát. Lehetne ez kettejük között igazi találkozás az előszobában, de a Nő nem adja magát az egymásra találáshoz. (Bár nem mernék megesküdni arra, hogy a darabon túl nem gondolja mégis meg magát.)

A *Szappanopera* ősbemutatóját - már-már hagyományosan - Vincze János rendezte meg a Pécsi Harmadik Színházban. Vincze ezúttal is szikár, pontos és szabatos munkát

adott ki a kezéből. (Nyilván nem véletlen, hogy a szintén elevenbe vágó, de terjengősebb, szétfolyóbb *Honderűt* kihagyta a maga Spiró-ciklusából.) A rendező konkrét jelenléte az események mögött leginkább talán a párbeszédbe iktatott bátor, hosszú csendekben érhető tetten. Felvillanyozóan jó például a percekig tartó néma ügynöki feszengés, míg a Nő precízen végigolvassa a felkínált szerződés összes oldalát. Amúgy Vincze azt játszatja el a főszereplőkkel - Koszta Gabriellával és Lipics Zsolttal -, ami írva van. Nem kevesebbet és nem többet. A mondatba némi szemrehányás is vegyül, ugyanis a darabnak van néhány dramaturgiai indokolatlan pontja, amelyen a játéknak kellene átsegítenie bennünket.

Mindenekelőtt az előadásnak valamiféle (színeszi) magyarázattal kellene szolgálnia arra, hogy a Nő és a Férfi dialógusa miért tart ki ilyen sokáig. Félreértés ne essék, igazán nem hosszallem a mindössze másfél órás produkciót, de az, ugye, öt perc alatt nyilvánvalóvá vált a felek számára, hogy itt nem lesz üzlet. Ehhez képest azonban bizonytalanságot, habozást nem érzékeltet a játék. Egy pillanatig sem hisszük, hogy a Nő a következő percben talán kidobja az ügynököt, vagy hogy a Férfi fog mindjárt távozni. A helyzet megszakíthatatlanságát indokolhatná persze, ha az asszonynak feltett szándéka volna meg- vagy legyőzni a Férfit. Ha azért pazarolná idejét és energiáját a vitára, hogy erkölcsi fölényét, morális diadalát nyilvánvalóvá tegye. Érthető is lenne, ha ilyen sikerre vágya ma-gánéletének kudarcai közepette. Am ehhez

Kosztá Gabriella (Nő) és Bódis Irén (Anyá) (Simarafotó)

titkolnia kellene családi csődjét. Nem bocsátkozhatna a Férfi füle hallatára kisszerű, ócska szóváltásba az éppen hazalátogató gyerekeivel. Ahelyett, hogy a lehető legtermészetesebb módon igyekezne megbecsült családjának kiadni magát előtte.

Kelt némi hiányérzetet az is, hogy a Koszta Gabriella megformálta Nő nem esik kísértésbe a Férfi közeledésétől. Jó, persze, Spiró azt írta, hogy utasítsa vissza a Férfit, de mi látjuk a Nőt olyankor is, amikor átmenetileg egyedül van. Hogy magában sem latolgatja az ötletet, hogy nem látszik legalább át-suhanni rajta a „mégis, mi lenne, ha...” gondolata, azt nehéz elhinni.

Akad még egy-két pont a darabban, ahol indoklásra várna, hogy a szereplő miért teszi vagy nem teszi azt, amit: Ott van például a doktornő viselkedése a Szomszédal, aki kétszer is betolakodik a lakásba. A Krum Ádám játszotta alak igazi díszpéldány; jön zizegő melegítőjében, vissza se lehetne tartani. Tolakodó és kíváncsi. agresszív és sértő-

dékeny. Krum talán egy cseppet több, harsányabb a kelleténél, miközben képes voltképp egyetlen mozdulattal teljes (vissz)fénybe állítani a figurát azzal, ahogy az illemlre aztán nagyon adó módon, hivalkodó készséggel törölgeti lábát a nem létező lábtörőben.

A Nő érthető módon igyekszik gyorsan lerázni a Szomszédot. Inkább fizet és aláír - ezúttal el sem olvasva, mi áll a papíron -, csak szabadulhasson a kellemetlen pasastól. Nem tud mit kezdeni ezzel a férfival. Ami csak azért különös, mert orvos lévén, kell hogy legyen tapasztalata és gyakorlata az efféle emberekkel való bánásmódban.

Kosztá Gabriella alkatilag szépen megfelel a Nő figurájának. Finom, vonzó jelenség, s körülillengő valami szomorúságig. Eleinte sokat nevetgél, míg köröz a Férfi körül. Még-sem vádolható azzal, hogy kokettálna. (Egyetlen gyanús mozdulata van talán, ahogy a haját hátrasimítja.) Szinte megindító, amikor feltörnek belőle a zsidósággal kan-

csolatos emlékek és kellemetlen élmények, bár ezek előadásakor egyáltalán nincs tekintettel meglehetősen vegyes hallgatóságára: egyfelől egy ismeretlen, másfelől a saját lánya. De a legfurcsább az alakításban a zavar teljes hiánya. Koszta Nőjében láthatóan nyoma sincs annak a feszes és folyamatos önkontrollnak, amellyel a sokat csalódott, társaltalan nők szokták figyelni magukat férfiak társaságában.

Lipics Zsolt üzletkötőként magabiztos fel-lépésű, rutinos szövegelő. Ezért akkor válik igazán figyelemre méltóvá, amikor hallgat. Azt egyébként Spiró nem közli, hogy ez a figura kiféle-miféle. Megtudjuk, hogy szülei parasztból lett munkások, s ez a család nyilván nem nyújthatott annyit, mint a Nőé. De hogy a Férfi maga mire készült, mit csinált, mielőtt ügynökösödésre adta a fejét, az nem derül ki. Ahhoz túl műveltnek látszik, hogy iskolázatlan legyen. Ahhoz viszont, hogy diplomás embernek véljük, hiányzik belőle a Nővel szembeni intellektuális egyenrangúság tudata. Lipics eleinte az ügynök szakszerűségét működteti, meg-megengedve magának azt a lekezelő, néha sértő hangot, amelyet némely férfiak használnak egyedülálló nőekkel szemben. Utóbb fokozatosan enyhíti a tónust, majd a szemlélődésen és az érdeklődésen át eljut az együttérzésig. Lefegyverzően nagyszerű abban a jelenetben, amikor a Szomszéd benyomul mellé az ajtón túlra. Nem fedi fel a maga kilétét, de nem is próbálja leplezni idegenségét a lakásban. A Nő ekkor ösztönösen is őhozá közelít, a válluk szinte összeér, ahogy állnak szemközt a Szomszédal. Lipics itt zömmel csak figyel. Ő a visszafogott, néma segéderő az előszobában. Alig szólal meg, viszont néz nagyon erősen, keményen, megsemmisítően. Aki így tud nézni egy Nő kedvéért, azt annak a Nőnek valószínűleg magához kellene ölelnie.

A Pécsi Harmadik Színház kis termében négy oldalról vesszük körül a játékeret, melyben egy-egy csillár jelzi az előszobát és a lépcsőházat. A kettő között magasodik a bejárati ajtó, illetve annak csupán a váza, hogy azon is átláthassunk. (A díszletet a rendező az írói instrukcióknak megfelelően tervezte meg.)

Az elrendezés értelemszerűen hozza magával, hogy a két főszereplő közül mindig csak az egyiknek látjuk az arcát. Vincze persze gondoskodott arról, hogy Koszta és Lipics olykor pozíciót váltson, s így minden nézőnek kijusson mindkét színészből. De én azért enyhe irigységgel gondolok az interaktív televíziózás lehetőségeire, amikor is magam választhatom ki, hogy a különböző kamerák által közvetített képek közül melyiket nézem. Ha hasonló rendszer működne a Pécsi Harmadik Színházban.

STUBER ANDREA

Spiró György: Szappanopera (Pécsi Harmadik Színház)

Játéktér: Vincze János. Jelmez: Tresz Zsuzsa. Rendező: Vincze János.

Szereplők: Koszta Gabriella, Lipics Zsolt, Krum Ádám, Bódis Irén, Tamás Eva, Steiner Zsolt.